

ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ: ΝΟΤΕ
ΤΜΗΜΑ: ΝΟΜΙΚΗ

' 'ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΖΩΗ' '

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ
ΑΤΟΜΙΚΑ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
ΙΟΥΝΙΟΣ 2005

ΚΩΤΣΟΥ ΕΙΡΗΝΗ
ΑΜ: 1340200300237
ΔΙΑΔΑΣΚΟΝΤΕΣ: ΚΟΣ Α. Σ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΟΣ ΣΠ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.	Εισαγωγή	σελ.3-4
2.	Ιστορική αναδρομή Συνταγματικής προστασίας.....	σελ.5-8
3.	Διεθνής Προστασία.....	σελ.8-11
4.	Προστασία της ζωής κατά το Σύνταγμα.....	σελ.12-13
5.	Προστασία της ζωής κατά τον ΠΚ.....	σελ.14-15
6.	Έναρξη ανθρώπινης ζωής	σελ.16-17
7.	Τέλος ανθρώπινης ζωής.....	σελ.18
8.	Φορείς του δικαιώματος.....	σελ.18
9.	Το κυοφορούμενο ως φορέας δικαιώματος	σελ.20-21
10.	Το δικαίωμα αυτοδιάθεσης.....	σελ.22-23
11.	Αυτοκτονία.....	σελ.23-24
12.	Ευθανασία.....	σελ.24-27
13.	Περιορισμοί δικαιώματος	σελ.28
14.	Θανατική ποινή.....	σελ.28-30
15.	Χρήση όπλων από αστυνομικά όργανα.....	σελ.30-32
16.	Το πρόβλημα της άμβλωσης.....	σελ.32-36
17.	Άλλες περιπτώσεις σύγκρουσης.....	σελ.37-39
18.	Το ζήτημα της τριτενέργειας	σελ.40-42
19.	Συμπεράσματα.....	σελ.43
20.	Περίληψη.....	σελ.44
21.	Βιβλιογραφία.....	σελ.45-46

ΣΥΝΤΟΜΟΤΡΑΦΙΕΣ

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
Άρ	Άρθρο
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων Ανθρώπου
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Ανθρώπου
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
Σ	Σύνταγμα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ζωή είναι το υπέρτατο αγαθό και συνάμα προστατεύεται από το νόμο ως τέτοιο, με την ανάλογη επιμέλεια και βαρύτητα .Το πιο επώδυνο έγκλημα που μπορεί να διαπραχθεί εντός του οργανωμένου κοινωνικού συνόλου ήταν και παραμένει η αφαίρεση της ανθρώπινης ζωής. Στη ζωή μας υπάρχουν πολλά αντικείμενα, γεγονότα και αξίες που λογίζονται ως αγαθά. Η ευτυχία ,η αγάπη ,η αξιοπρέπεια, η ελευθερία είναι ιδανικά που ορίζουν και διαμορφώνουν την ανθρώπινη ύπαρξη, αλλά κανένα δε θεωρείται θεμελιωδέστερο της ζωής. Η ζωή είναι η απόλυτη αξία, η οποία περικλύει όλες τις άλλες και είναι λογικά, χρονικά και οντολογικά προγενέστερη όλων. Προηγείται κατ' αξία ιεραρχικά απ' όλα τα άλλα, αφού είναι το θεμέλιο-πυρήνας των ατομικών και ο υπαρκτικός λόγος όλων των υπερατομικών έννομων αγαθών .Οι υπόλοιπες έπονται. Δε μπορεί κανείς να είναι ελεύθερος ή ευτυχής πριν γεννηθεί, ούτε αξιοπρεπής εάν δεν είναι οντότητα υπαρκτή σε χώρο και χρόνο.

Το πόσο απόλυτα εκλαμβάνουμε την αξία της ζωής, αποδεικνύεται και από το φόβο και την απέχθεια που μας διακατέχει ως προς την ιδέα του θανάτου. Αυτό είναι το κυριότερο σημείο μελέτης όλων των θρησκειών, γεγονός που αποδεικνύει το μέγεθος του προβληματισμού που προκαλεί ενώ αποτελεί σημαντικό τομέα φιλοσοφικών, ιδεολογικών, καλλιτεχνικών και πνευματικών αναζητήσεων. Προβληματισμό, επίσης μας προκαλεί το ότι η αντίληψη μας για τη ζωή θα διαφοροποιούνταν σημαντικά αν αυτή από την πρώτη αρχή της δεν ήταν άμεσα συνυφασμένη με το θάνατο. Η γνώση ότι ο χρόνος της ζωής μας είναι περιορισμένος αυξάνει τη σημαντικότητα της αξίας της, ενώ μας θέτει σε μια διαρκή αναζήτηση τρόπων προστασίας και διαφύλαξης της.

Η έννοια της ζωής υπό το πρίσμα της βιολογικής υπόστασης απασχολεί σε συνεχή βάση όλο το φάσμα των επιστημών. Συγκεκριμένα, η νομική επιστήμη ασχολείται με την ανθρώπινη ζωή όχι ως φυσικό φαινόμενο, αλλά με σκοπό την προαγωγή, την ανάπτυξη και την προστασία της βάσει του γεγονότος ότι το δικαίωμα της ζωής συνεπάγεται σειρά άλλων δικαιωμάτων, τα οποία κατοχυρώνονται μέσω του Συντάγματος και των νόμων, ενώ για κάθε παραβίαση τους επίκεινται οι ανάλογες κυρώσεις. Εύλογα, λοιπόν διαπιστώνουμε ότι η ζωή είναι η βάση πάνω στην οποία δομείται το νομικό σύστημα. Το σύνολο των κανόνων δικαίου ρυθμίζουν αφενός την οργάνωση του κράτους και αφετέρου τις σχέσεις των πολιτών προς αυτό αλλά και μεταξύ τους. Όμως μέχρι ποιο σημείο οι κανόνες δικαίου ρυθμίζουν τη ζωή; Μπορούμε δηλαδή να θεωρήσουμε τη ζωή νομική έννοια και υπό αυτό το πρίσμα ποιες επιμέρους ρυθμίσεις έχει πραγματοποιήσει ο συντακτικός νομοθέτης; Ένα δικαίωμα όπως αυτό, το οποίο βάλλεται συνεχώς από ατομικά ανθρώπινα συμφέροντα, από επιστημονικές ανακαλύψεις [π.χ κλωνοποίηση], από εξουσιαστικές τακτικές, πρακτικές κερδοσκοπίας και κάθε άλλη υποκείμενη επίβουλη πράξη, φανερώνει μέσα από την ίδια την ιδιοσυστασία του το πόσο κρίσιμη είναι η θωράκιση και η περιχαράκωση του από ένα πλήρες νομικό πλαίσιο, το οποίο θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες της εκάστοτε κοινωνίας. Και αυτό διότι η συνεχής εξέλιξη των κοινωνιών σε όλα τα επίπεδα [όπως τεχνολογικό, επιστημονικό κ.τ.λ] δημιουργούν νέους προβληματισμούς, οι οποίοι αποτελούν αντικείμενο μελέτης και διευθέτησης της νομικής επιστήμης .

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Η ζωή προστατεύεται ως ύψιστο αγαθό ήδη από την παλαιότερη γνωστή γραπτή νομοθετική ρύθμιση των κοινωνικών τρόπων συμπεριφοράς, τον κώδικα του Χαμουραμί και επιβεβαιώνεται έκτοτε από όλα σχεδόν τα ευρείας απήχησης και εφαρμογής νομοθετικά συστήματα.

Ανδροκτόνο αποκαλούσαν οι Αρχαίοι Αθηναίοι τον υπαίτιο της ανθρωποκτονίας με πρόθεση.¹ Η αφαίρεση της ανθρώπινης ζωής στην αρχαία ελληνική κοινωνία θεωρούνταν πράξη φοβερή και αποτελούσε άγος όχι μόνο για το δράστη αλλά και για όποιον άλλο ερχόταν σε επαφή μαζί του, ακόμη και για την πόλη καταγωγής του. Επίσης οι ανθρωποκτόνοι θεωρούνταν τόσο ηθικά μολυσμένοι ώστε δικάζονταν σε πλοιάριο για να μη μολύνουν την αθηναϊκή γη με την παρουσία τους, γεγονός που αποδεικνύει την απολυτότητα της ζωής ως υπέρτατης αξίας και στον κλασικό κόσμο.

“Ου φονεύσεις” επέτασσε η έβδομη εντολή του Μωυσή.² Όχι μόνο στην Ιουδαϊκή αλλά και σε άλλες θρησκείες συναντούμε αυτή την απαγόρευση. Στην ελληνική μυθολογία, οι φονείς δεν τιμωρούνταν μόνο από την πολιτεία αλλά και ευθέως από τους θεούς.³

Στα αρχέγονα δίκαια τα οποία διαπνέονταν από το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και την ανάγκη επιβίωσης και όχι τόσο από εξελιγμένες

¹ Προφανώς λόγω της επικρατούσας τότε ανδροκρατούμενης κοινωνίας.

² Έξοδος, κεφ Κ', στιχ. 15

³ Παράδειγμα η περίπτωση του Σισύφου, οποίος τιμωρήθηκε από τους θεούς να κυλάει τον “σισύφειον λίθον”. Επίσης οι μυθικές Δαναΐδες που είχαν τιμωρηθεί από τους θεούς να αντλούν νερό σε πίθους χωρίς πυθμένα επειδή είχαν φονεύσει την ίδια νύχτα του γάμου τους συζύγους τους.

κοινωνικοηθικές αντιλήψεις, η προστασία της ανθρώπινης ζωής ελάμβανε χώρα όχι προκειμένου να διασωθεί μια ανώτατη αξία, αλλά για καθαρά πρακτικούς λόγους.⁴

Για πρώτη φορά το δίκαιο απέκτησε ηθικοκοινωνική διάσταση επηρεαζόμενο από το χριστιανισμό και την ιδεολογία που προκύπτει απ' αυτόν. Αν εξαιρέσουμε τη θανάτωση σκλάβων σε ορισμένα άκρως συντηρητικά δίκαια, ήδη στην Αρχαία Ελλάδα⁵ η προστασία της ανθρώπινης ζωής ήταν πλήρης⁶

Η προστασία της ανθρώπινης ζωής στο Βυζαντινό δίκαιο είναι απόσταγμα της γενικότερης εικόνας που επικρατούσε τότε. Παρά τη διάδοση του Χριστιανισμού δε μειώθηκε ούτε η σκληρότητα των ποινικών κυρώσεων ούτε η ανταποδοτική φύση της ποινής.⁷

Στο Ρωμαϊκό Δίκαιο η προσβολή της ανθρώπινης υποστάσεως τιμωρούνταν ως *''in iuria''*. Θανατική ποινή προβλεπόταν για ορισμένες περιπτώσεις φόνου, ενώ για άλλες εξορία. Σε συγκεκριμένες περιπτώσεις αρκούσαν σε ιδιωτική ποινή, που συνίστατο κυρίως σε περιουσιακή αποζημίωση του θύματος.

Η *''Magna Carta''* του 1215, το *''Habeas Corpus''*⁸ του 1679, είναι οι πρώτες προστατευτικές διατάξεις των ατομικών ελευθεριών που θεσπίστηκαν για πρώτη φορά στην Αγγλία.

⁴ Με τη θανάτωση ενός ανθρώπου, η οικογένεια έχανε μια πολύτιμη εργασιακή μονάδα.

⁵ Η αξία που το αρχαιοελλαδικό δίκαιο προσέδιδε στην ανθρώπινη ζωή είναι έκδηλη από το γεγονός ότι όταν ο Σόλων διαφοροποίησε τις ποινικές κυρώσεις, ελαφρύνοντας τη βαρύτερη νομοθεσία του Δράκοντα διατήρησε τη θανατική ποινή μόνο για την περίπτωση του φόνου.

⁶ Συγκεκριμένα στο Αττικό Δίκαιο γινόταν διάκριση μεταξύ ανθρωποκτονίας από πρόθεση και από αμέλεια.

⁷ Βλ. Ιστορία Δικαίου, Βελισσαροπούλου-Καράκωστα, σελ 273.

Στα χρόνια του Ιουστινιανού η ποινή αποτελούσε πράξη ανταπόδοσης για την αποκατάσταση της έννομης τάξης, ενώ έπαιζε συγχρόνως έντονο εκφοβιστικό ρόλο.

⁸ Η βαθύτερη ουσία αυτής της αρχής είναι η απόλυτη εξουσία επί του σώματος μας, δηλαδή επί της ψυχοβιολογικής οντότητας που συνιστά η ανθρώπινη ζωή.

Επακολούθησαν στα τέλη του 18^{ου} αιώνα οι Διακηρύξεις της Αμερικανικής Επανάστασης⁹ της πολιτείας της Βιργίνιας του 1776 μέχρι που απέκτησαν συνταγματική ισχύ το 1787 με το Σύνταγμα των ΗΠΑ. Στην Ελληνική έννομη τάξη το δικαίωμα στη ζωή όλων¹⁰ αναγνωρίζεται στο Σχέδιο Συντάγματος του Ρήγα. Κατά την επαναστατική περίοδο, το δικαίωμα αναγνωρίστηκε στη Νομική Διάταξη της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος, ενώ στο Σύνταγμα της Τροιζήνας το 1827 διακηρύσσεται για πρώτη φορά πανηγυρικά.¹¹ Το ηγεμονικό σύνταγμα του 1832, το οποίο ψηφίστηκε στις 15 Μαρτίου 1832 από την Ε΄ Εθνοσυνέλευση περιλαμβάνει παρόμοια διατύπωση. Διακρινόταν για το φιλελεύθερο χαρακτήρα του, που προέκυπτε από τη λεπτομερή προστασία των δικαιωμάτων.¹² Στα Συντάγματα του 1844, 1864 και 1911 δε γίνεται ρητή αναφορά στο δικαίωμα της ζωής. Αυτό βέβαια δε συνεπάγεται μη προστασία του δικαιώματος αλλά μάλλον ότι αυτό θεωρήθηκε πλέον ως αυτονόητο και γι΄ αυτό η αναφορά θεωρήθηκε υπερβολή. Το θνησιγενές Σύνταγμα του 1925/6 κατοχύρωνε ρητά στο άρθρο 6 το δικαίωμα για προστασία της ζωής. Συγκεκριμένα ανέφερε ότι ``όλοι, όσοι ευρίσκονται εντός των ορίων της Ελληνικής Δημοκρατίας απολαύουν απολύτου προστασίας της ζωής και της ελευθερίας των αδιακρίτως εθνικότητας, θρησκείας και γλώσσας``. Ταυτόχρονα και στο Σύνταγμα του 1927 παραμένει η ίδια διάταξη με λίγες φραστικές αλλοιώσεις.¹³ Στα Συντάγματα του 1948[αρ 3] και 1952[αρθ13] παραμένει αναλλοίωτη, ενώ στα ``ψευδοσυντάγματα `` 1968 και 1973[αρ 8] της δικτατορίας

⁹ Bill of Rights.

¹⁰ Όχι μόνο των ημεδαπών αλλά και των αλλοδαπών.

¹¹ Άρθρο 12: ``Η ζωή...εκάστου εντός της επικράτειας ευρισκομένου είναι υπό την προστασίαν των νόμων``.

¹² Εισαγωγή στην Ελληνική Συνταγματική Ιστορία, Ν.Κ.Αλιβιζάτου, σελ.37

¹³ άρθρο 7: ``Πάντες οι ευρισκόμενοι εντός των ορίων της ελληνικής επικράτειας απολαύουν απολύτου προστασίας της ζωής και της ελευθερίας των αδιακρίτως εθνικότητας, θρησκείας και γλώσσας``.

προστέθηκε ως προστατευόμενη και η ``τιμή``. Στο άρθρο 5 του Συντάγματος του 1975 η διάταξη διατυπώνεται ως εξής: ``Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο``. Το περιεχόμενο του άρθρου 5 παραμένει το ίδιο στο Σύνταγμα του 1986 καθώς και στο Σύνταγμα του 2001. Απλώς έγινε μεταγλώττιση του κειμένου στη δημοτική.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Η φρικαλεότητα του β΄ παγκοσμίου πολέμου οδήγησε στον αφανισμό δεκάδων εκατομμυρίων ανθρώπων, ενώ αποτελεί ένα μελανό σημείο στη ιστορία, ο τρόπος με τον οποίο υποβιβάστηκε η αξία του ανθρώπου κατά τη διάρκεια του. Καθολική ήταν, λοιπόν η απόφαση ότι η προάσπιση του θεμελιώδους αυτού δικαιώματος δε μπορούσε να περιοριστεί σε εθνικό επίπεδο. Επιτακτική ήταν η ανάγκη για κατοχύρωση του δικαιώματος της ζωής σε διεθνές επίπεδο. Τα ολοκληρωτικά καθεστώτα του εικοστού αιώνα, όπως το Εθνικοσοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα του Χίτλερ ¹ καθώς και τα κομμουνιστικά καθεστώτα του Στάλιν και του Πόλ Πότ, αποτέλεσαν την πρώτη αρχή για τη δημιουργία εγγυήσεων προστασίας της ανθρώπινης ζωής χάραξαν το δρόμο για την εγγύηση της ανθρώπινης

ζωής έναντι της κρατικής αυθαιρεσίας. Ενώ στο παρελθόν τα συντάγματα¹⁴ του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα δε θεωρούσαν απαραίτητη την εγγύηση της ζωής μετά τα δρώμενα του 20 αιώνα άλλαξε το νομοθετικό πλαίσιο. Εμφανίσθηκε έτσι βαθμιαία στα μεταπολεμικά χρόνια¹⁵ μια σειρά διεθνών νομικών κειμένων για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ ιδρύθηκαν και δικαιοδοτικά όργανα επιφορτισμένα με την τήρηση των εγγυήσεων αυτών.

Συγκεκριμένα, καταρτίστηκε το 1948 η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία διακήρυξε ότι ``καθένας έχει δικαίωμα στη ζωή...`` [άρ 3]. Το ίδιο δικαίωμα κατοχυρώθηκε και με το αρ 6 παρ 1 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα[κυρώθηκε με τον ν.2462/1997], τα οποία ψηφίσθηκαν από τη γενική συνέλευση του ΟΗΕ στις 16.12.1996, που ορίζει ότι ``το δικαίωμα στη ζωή`` είναι εγγενές στον άνθρωπο.¹⁶ Το δικαίωμα αυτό πρέπει να προστατεύεται από το νόμο. ``Από κανένα δε μπορεί να αφαιρεθεί αυθαίρετα η ζωή``, προβλέπει το Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων.¹⁷ Τα παραπάνω αποτελούν περιεχόμενο του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ και της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Υπάρχει, επίσης το Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα[κυρώθηκε με το ν.1532/85]. Συναφή διεθνή όργανα είναι η Επιτροπή Ανθρωπίνων

¹⁴ Με μοναδική εξαίρεση τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

¹⁵ Μετά δηλαδή το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, ο οποίος στοίχισε τη ζωή 30.000.000 ανθρώπων. Όλα ξεκίνησαν τον Ιανουάριο του 1933, όταν ο Αδόλφος Χίτλερ κατέλαβε την εξουσία στο τρίτο Ράιχ της Γερμανίας, προχώρησε το 1938 με τη βίαιη προσάρτηση της Αυστρίας και κορυφώθηκε την 1/9/1939 με την απρόκλητη επίθεση εναντίον της Πολωνίας.

¹⁶ Στο αρ 6 αναφέρεται ότι η αφαίρεση της ζωής τιμωρείται από την πολιτεία και επιπλέον αν ισχύει η θανατική ποινή πρέπει να προβλέπεται δια νόμου και να επιτρέπεται μόνο για τα πιο σοβαρά εγκλήματα.

¹⁷ Στο αρ 6 αναφέρεται ότι η αφαίρεση της ζωής τιμωρείται από τη πολιτεία και ότι αν ισχύει η θανατική ποινή θα πρέπει να προβλέπεται δια νόμου και μόνο για πολύ σοβαρά εγκλήματα.

Δικαιωμάτων του ΟΗΕ και δύο επιτροπές για τα προαναφερόμενα Διεθνή Σύμφωνα.

Σημαντικότερη ρύθμιση πάντως για την ελληνική έννομη τάξη, λόγω της αυξημένης τυπικής ισχύος της και ιδίως λόγω της δυνατότητας ατομικής προσφυγής, είναι αυτή του άρθρου 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του ανθρώπου, που υπογράφηκε στη Ρώμη το 1950 και κυρώθηκε από την Ελλάδα για πρώτη φορά με το ν.2329/1953 και για δεύτερη με το ν.δ 53/1974. Σύμφωνα μ' αυτήν "το δικαίωμα εκάστου προσώπου στη ζωή προστατεύεται από το νόμο." Σε κανένα δε μπορεί να επιβληθεί εκ προθέσεως θάνατος, ούτε εκτέλεση θανατικής ποινής εκδιδόμενης από το δικαστήριο σε περίπτωση αδικήματος τιμωρουμένου από το νόμο διά της ποινής αυτής". Η συγκεκριμένη διάταξη καθιστά σαφές ότι υποχρέωση όλων των ευρωπαϊκών χωρών που έχουν υπογράψει αυτή τη σύμβαση είναι η υποχρέωση κατάρτισης νομοθεσίας προς κατοχύρωση του δικαιώματος της ζωής. Η κατοχύρωση αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία καθώς το ΕΔΔΑ[δικαστήριο]συμβάλλει στον έλεγχο της τήρησης των δικαιωμάτων που προβλέπονται από την ΕΣΔΑ. Η ΕΣΔΑ και τα μεταγενέστερα Πρωτόκολλα της κατοχυρώνουν πολλά ατομικά αλλά και πολιτικά δικαιώματα ενώ παράλληλα θεσμοθετούν ιδιαίτερους δικαιοδοτικούς μηχανισμούς εφαρμογής των δικαιωμάτων αυτών.

Τα όργανα αυτά είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που συστάθηκε με βάση τα άρθρα 19επ ΕΣΔΑ, και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το οποίο ιδρύεται με βάση τα άρθρα 19 και 38επ ΕΣΔΑ. Σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ 1 της ΕΣΔΑ, η Ελλάδα έχει αναγνωρίσει από το 1985 την αρμοδιότητα της ΕΕΔΑ να εξετάζει ατομικές προσφυγές φυσικών

προσώπων και μη κυβερνητικών οργανώσεων εναντίον της για παραβίαση δικαιωμάτων κατοχυρωμένων από την ΕΣΔΑ.

Παράλληλα, σχετικές διατάξεις περιλαμβάνουν η Διακήρυξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 12/4/1989[άρθρο 22], η Αμερικάνικη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου[άρθρο 4], η Αφρικάνικη Χάρτα των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου[άρθρο 4], η Σύμβαση για την καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας.

Συγκεκριμένα, το δικαίωμα της ζωής προσβάλλεται κατά ιδιαίτερα βάνανσο και μαζικό τρόπο από τη γενοκτονία, η οποία απαγορεύεται με ειδική διεθνή σύμβαση.¹⁸

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Το δικαίωμα της ζωής φαίνεται να είναι το πλέον αυτονόητο από αυτά που καθιερώνει η έννομη τάξη. Η άσκηση του αποτελεί τον πυρήνα όλων των ατομικών και τη βάση για την απόλαυση όλων των υπολοίπων. Δε χρειάζεται, λοιπόν κατά την άποψη του συντακτικού νομοθέτη εκτεταμένη κατοχύρωση. Εξάλλου σ' ένα δημοκρατικό πολίτευμα, όπως αυτό που εισάγει το ελληνικό σύνταγμα, το δικαίωμα της ζωής αποτελεί τη βάση για την οικοδόμηση του.

Η διάταξη που θεμελιώνει το δικαίωμα της ζωής είναι το αρ.5 παρ 2, το οποίο αναφέρει ότι "Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια

¹⁸ Διεθνής Σύμβαση περί προλήψεως και καταστολής του εγκλήματος της γενοκτονίας της 9.12.1948, που κυρώθηκε από τη χώρα μας με το ν.δ 304/1954 [Α'250]

απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευμάτων ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο.

Παράλληλα η προστασία της ανθρώπινης ζωής είναι απόλυτη. Όλοι οι άνθρωποι χωρίς διάκριση απολαμβάνουν την ίδια προστασία. Κανένας δεν είναι "ανάξιος προς το ζειν", παρά το ότι κατά διαστήματα αναπτύχθηκαν θεωρίες, σύμφωνα με τις οποίες, η ζωή κάποιων ανθρώπων δεν είχε την ίδια αξία με τη ζωή άλλων.¹⁹

Το Σύνταγμα δεν αντιμετωπίζει τη ζωή νατουραλιστικά, αλλά αξιολογικά²⁰ και αυτό έχει ποικίλες συνέπειες ως προς την ερμηνεία και την εφαρμογή του αρ 5 παρ 2 Σ. Το Σύνταγμα αποτελεί σύνολο κανόνων δικαίου που λειτουργεί ως σύστημα με συνέπεια όλα τα δικαιώματα να είναι νομικά ισότιμα, να έχουν την ίδια τυπική ισχύ. Δεν υφίσταται ιεραρχική κατάταξη, διότι όλα συμβάλλουν στην κοινωνική ολοκλήρωση και στη θεσμική απορρόφηση των συγκρούσεων.

Σε περίπτωση σύγκρουσης του δικαιώματος της ζωής με άλλα δε μπορεί να γίνει μια αφηρημένη "a priori", ποιοτική σύγκριση και κατάταξη. Θα πρέπει αφενός να σταθμίζονται τα συγκρουόμενα συμφέροντα, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας και αφετέρου των κοινωνικών αντιλήψεων που επικρατούν τη συγκεκριμένη στιγμή. Η άμβλωση αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα, το οποίο θα αναλυθεί παρακάτω.

Είναι εύλογο, λοιπόν ότι προκύπτει κοινωνική διάσταση των δικαιωμάτων, επομένως η ζωή προστατεύεται και στο επίπεδο του ανθρώπινου είδους. Η προστασία αυτή είναι επακόλουθο της λειτουργίας

¹⁹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα η "Αρεία φυλή" και η τακτική των Σπαρτιατών να πετούν στον Κεάδα τα βρέφη τα οποία θεωρούνταν ανίκανα να ακολουθήσουν τη σκληρή πολεμική διαπαιδαγώγηση.

²⁰ Προστατεύει τον άνθρωπο όχι ως βιολογικό ον αλλά ως μέλος του κοινωνικού συνόλου.

του δικαιώματος ως αντικειμενικού κανόνα δικαίου. Άρα, το κράτος είναι υποχρεωμένο να προβαίνει σε θετικές ενέργειες που έχουν σκοπό να εξουδετερώσουν τους κινδύνους προσβολής της ζωής.²¹

Η αντικειμενική διάσταση του δικαιώματος της ζωής έχει ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση της παρεχόμενης προστασίας και στις περιπτώσεις, που δε θίγεται απλώς η υπόσταση ενός μεμονωμένου προσώπου. Η γενοκτονία εμφανίζεται ως μείζον έγκλημα κατά της ζωής και παράλληλα να τίθενται όρια στη γενετική έρευνα όταν θέτει σε κίνδυνο τη μελλοντική υπόσταση του ανθρώπινου γένους. Η σημαντικότερη συνέπεια έγκειται στο ότι καλύπτονται και περιπτώσεις, όπου δεν υφίσταται αυθύπαρκτο υποκείμενο δικαίου, πχ κυοφορούμενος, ο οποίος παρά το ότι δεν είναι φορέας δικαιώματος, εντούτοις είναι αντικείμενο συνταγματικής προστασίας. Τέλος από την αντικειμενική αυτή διάσταση απορρέει και η υποχρέωση του κράτους να μεριμνά για τη λήψη γενικών και απρόσωπων μέτρων για την εξασφάλιση και την υγεία όλων των πολιτών.

²¹ Βλ Τζ. Ηιοπούλου – Στράγγα, ΣΕΛ 23-24 ΚΑΙ 162

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΚ

Η ζωή προστατεύεται από το Ποινικό Δίκαιο απόλυτα. Αυτό σημαίνει ότι η θεμελίωση του αξιοποίνου της προσβολής της δεν εξαρτάται από αξιολογήσεις των ατόμων ή του κοινωνικού περιβάλλοντος. Εξαιτίας του ότι προστατεύεται απόλυτα, η συναίνεση του θανόντος δεν αποτελεί λόγο άρσης του αδίκου.

Παράλληλα, η ζωή προστατεύεται με οποιαδήποτε μορφή [θανάτωση κυοφορούμενου, επιτάχυνση θανάτου νεογέννητου] και κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες. Η αφαίρεση ζωής μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 20 ΠΚ [πχ εκτέλεση θανατικής ποινής], του άρθρου 21 ΠΚ [προσταγή] ή το άρθρου 22 ΠΚ [άμυνα]

Ειδικά, για τη δικαιολόγηση της ανθρωποκτονίας σε κατάσταση άμυνας, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών [της Ρώμης του 1950], που κυρώθηκε με το νόμο 2329/1953 και το ν.δ 53/1974, ορίζει ότι η ανθρωποκτονία σε άμυνα δικαιολογείται μόνο όταν αποκρούεται βία κατά ανθρώπου και όχι όταν προσβάλλονται περιουσιακά αγαθά. Επίσης, όταν θανατώνεται κάποιος που συνελήφθη, είναι κατάδικος και προσπαθεί ν' αποδράσει και όταν η θανάτωση γίνεται για την εξουδετέρωση στάσης ή ανταρσίας.

Όπως διαπιστώσαμε, η απολυτότητα της ανθρώπινης ζωής δε σημαίνει και "απεριόριστη" προστασία. Συγκεκριμένα, η ανθρώπινη ζωή προστατεύεται από το ποινικό δίκαιο κατά τρεις βασικά τρόπους. Ο πρώτος αφορά στην "τιμώρηση" της ανθρωποκτονίας με πρόθεση με οποιοδήποτε δόλο του πράττοντος. Ο δεύτερος αφορά στην "τιμώρηση" της ανθρωποκτονίας από αμέλεια και η τρίτη αφορά στην "τιμώρηση"

της ανθρωποκτονίας, η οποία δεν εσκοπείτο μεν ευθέως από το δράστη, αλλά επήλθε ως αποτέλεσμα άλλης εκ νόμου αυτού εγκληματικής ενέργειας.

Τα εγκλήματα κατά της ζωής διακρίνονταν σε τέσσερα αυτοτελή ή βασικά εγκλήματα: Τα εγκλήματα της ανθρωποκτονίας με πρόθεση[299 ΠΚ] και της ανθρωποκτονίας με αμέλεια[302 ΠΚ] είναι εγκλήματα βλάβης. Το έγκλημα της έκθεσης [306 ΠΚ] είναι συγκεκριμένης διακινδύνευσης και το έγκλημα της παράλειψης λύτρωσης από κίνδυνο ζωής [307 ΠΚ] είναι ιδιόρρυθμο έγκλημα γνήσιας παραλείψεως.

Επίσης, παρατηρούμε τρεις παραλλαγές [προνομιούχα εγκλήματα] της ανθρωποκτονίας από πρόθεση: την ανθρωποκτονία με συναίνεση[300 ΠΚ], τη συμμετοχή σε αυτοκτονία [301 ΠΚ] και την παιδοκτονία[303 ΠΚ].

Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

Κατά τον Αστικό κώδικα το «πρόσωπο» αρχίζει να υπάρχει απ' τη στιγμή που γεννήθηκε ζωντανό (άρθρο 35 ΑΚ), δηλαδή με τον αποχωρισμό του νεογνού απ' το σώμα της μητέρας του.

Εντούτοις το Ποινικό Δίκαιο δε συνάδει με τον Αστικό Κώδικα ως προς την έναρξη της ανθρώπινης ζωής και αυτό συνάγεται απ' τη διάταξη του άρθρου 303 (παιδοκτονία), η οποία μπορεί να γίνει και «κατά τον τοκετό». Επομένως και πριν την ολοκλήρωση του τοκετού, αλλά πάντως μετά την έναρξη αυτού, υφίσταται «τέκνον» σύμφωνα με τον Π.Κ.

Πότε, όμως, σύμφωνα με τον ποινικό δίκαιο αρχίζει ο τοκετός;

Σύμφωνα με τους Binding, Κωστή, Ηλιόπουλο και Χωραφά ο τοκετός αρχίζει με την έξοδο έστω και μέρους του σώματος του νεογνού απ' το μητρικό σώμα. Κατά μια άλλη άποψη (Γάφος, Μπουρόπουλος, Φιλίππιδης) η ανθρώπινη ζωή αρχίζει απ' τη στιγμή που αρχίζουν οι ωδίνες του τοκετού που ωθούν την έξοδο του εμβρύου απ' την μητρική κοιλιά. Την άποψη αυτή δέχεται και η νομολογία του Γερμανικού Ακυρωτικού.

Εντούτοις, αυτή η άποψη δε φαίνεται ικανοποιητική, διότι ενδέχεται οι ωδίνες να διακοπούν, έτσι ώστε να μετατεθεί ο τοκετός ή ακόμη μπορεί η διαδικασία του τοκετού να έχει αφετηρία όχι τις ωδίνες αλλά κάποιο άλλο γεγονός (ανώδυνη ρήξη του μητρικού θυλακίου). Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω ο Ανδρουλάκης συμπεραίνει ότι ο τοκετός άρα και η ανθρώπινη ζωή αρχίζει απ' την στιγμή που θα τεθεί σε κίνηση η φυσική εκείνη αλληλουχία των φάσεων που κατά την μαιευτική επιστήμη οδηγεί αδιάλειπτα στην ολοκλήρωση της γέννησης. Πρακτικά δηλαδή απ' τη

στιγμή που η μέλλουσα μητέρα πρέπει να μείνει στο μαιευτήριο. Όταν γίνεται καισαρική, έναρξη του τοκετού έχουμε ταυτόχρονα με την έναρξη της καισαρικής.

Σύμφωνα λοιπόν, με την επικρατούσα θεωρία για την έναρξη της ανθρώπινης ζωής δικαιολογείται και η ύπαρξη της διάταξης περί αμβλώσεως. Αλλιώς θα παρέμενε ατιμώρητος ο μαιευτήρας ο οποίος θανατώνει «το τικτόμενον εν τη μητρική κοιλία» εξαιτίας άτεχνων χειρισμών ή προκαλεί σ' αυτό σοβαρές σωματικές βλάβες.

Τα παραπάνω φανερώνουν ότι η ποινική προστασία της ανθρώπινης ζωής περικλείει κάθε δυνατή απόπειρα προσβολής της, γι' αυτό το λόγο και συμπεριλαμβάνει και την περίοδο της εγκυμοσύνης ως δυνατή για την προσβολή του συγκεκριμένου δικαιώματος.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

Πριν από μερικές δεκαετίες ο θάνατος του ανθρώπου διαπιστωνόταν εύκολα και συνέπιπτε με την μη αναστρέψιμη διακοπή των ζωτικών λειτουργιών της αναπνοής και της κυκλοφορίας. Σε λίγα λεπτά επακολουθούσε η οριστική καταστροφή του εγκεφάλου. Ο θάνατος ήταν ξεκάθαρος για την κοινή αντίληψη και δεν άφηνε περιθώρια αμφιβολιών.

Για την Ιατρική και την Νομική επιστήμη ο θάνατος ταυτίζεται και ορίζεται ως «η ανεπανόρθωτη απώλεια της ικανότητας για αυτόματη αναπνοή». Δεν υπάρχει ούτε μια περίπτωση επανόδου στην ζωή ατόμου, που χαρακτηρίστηκε εγκεφαλικά νεκρό.

Εφόσον τεθεί η διάγνωση του εγκεφαλικού θανάτου²² δεν έχει κανένα νόημα η περαιτέρω σύνδεση του νεκρού με τον αναπνευστήρα, εκτός απ' την περίπτωση που υπάρχει συναίνεση των συγγενών για δωρεά οργάνων του θανόντος, οπότε η αποσύνδεση μπορεί να καθυστερήσει για λίγες ώρες έως ότου πραγματοποιηθεί η αφαίρεση των οργάνων.

Η Νομική επιστήμη ενστερνίζεται την άποψη της Ιατρικής Επιστήμης ως προς το τέλος της ανθρώπινης ζωής, διότι αν κάποιος χάσει την πνευματική ή την ψυχική διάσταση ύπαρξης του θα έπρεπε να μην προστατεύεται πλέον ποινικά. Αυτό όμως θα ήταν αντίθετο με τον απόλυτο χαρακτήρα προστασίας της ανθρώπινης ζωής.

²²ο εγκέφαλος αποτελεί την πηγή τροφοδοσίας όλων των οργάνων του σώματος, γεγονός που σημαίνει ότι αν υποστεί κάποια βλάβη, ο άνθρωπος πεθαίνει. Η τελευταία απόπειρα παροχής ιατρικής βοήθειας είναι η χρήση ενός αναπνευστήρα, ώστε να συνεχιστεί η λειτουργία των άλλων οργάνων. Ακόμα και με τη χρήση του ο εγκέφαλος μπορεί να νεκρώσει, με συνέπεια ότι το σώμα δε μπορεί να επιβιώσει, ενώ ο αναπνευστήρας μπορεί να διατηρήσει κάποια ζωτικά όργανα εν ζωή μόνο για λίγο χρόνο)

ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ.

Σύμφωνα με το Σύνταγμα φορείς του δικαιώματος της ζωής είναι όλοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια.

Αυτό σημαίνει ότι κάθε φυσικό πρόσωπο, Έλληνας ή αλλοδαπός «αδιακρίτως εθνικότητας, φυλής, γλώσσας, θρησκείας και πολιτικών πεποιθήσεων είναι φορέας του αντίστοιχου δικαιώματος. Μάλιστα ο Ράϊκος έχει υποστηρίξει ότι επειδή το δικαίωμα της ζωής είναι αυτονόητο για τους Έλληνες, η κύρια νομική σημασία του άρθρου 5 παρ. 2Σ είναι η πλήρως εξομοίωση της προστασίας ημεδαπών και αλλοδαπών.

Σχετικά με την ίση προστασία αλλοδαπών και ημεδαπών που προβλέπει το αρθ. 5 παρ 2 Σ επιτρέπονται εξαιρέσεις μόνο απ' το Διεθνές Δίκαιο.

Επειδή για την απόλαυση των συνταγματικών δικαιωμάτων απαιτείται απλώς η γενική ικανότητα δικαίου (34 ΑΚ) και όχι, η δικαιοπρακτική ικανότητα (127 ΑΚ), φορείς είναι και οι ανήλικοι, οι πνευματικά και σωματικά ασθενείς και οι ανίκανοι για δικαιοπραξία. Αντίθετα, τα νομικά πρόσωπα δεν προστατεύονται απ' το αρθ. 5 παρ. 2, αφού παρέχεται επαρκής προστασία απ' τις διατάξεις για το δικαίωμα υπόστασης και λειτουργίας υπό την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, τη δημιουργία και τη λειτουργία των πολιτικών κομμάτων και την οικονομική δραστηριότητα.

Η προστασία παρέχεται οπουδήποτε, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, εκτείνεται η ελληνική κυριαρχία. Τέλος, σε καμία περίπτωση φορέας του δικαιώματος δεν είναι το Κράτος, εφόσον αυτό μπορεί να είναι μόνο υποκείμενο συνταγματικών υποχρεώσεων και αρμοδιοτήτων, ποτέ, όμως δικαιωμάτων.

ΤΟ ΚΥΟΦΟΡΟΥΜΕΝΟ ΩΣ ΦΟΡΕΑΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Μείζον πρόβλημα έχει δημιουργηθεί απ' το κατά πόσο το δικαίωμα στη ζωή κατοχυρώνει και τη ζωή του κυοφορούμενου. Τόσο τα διεθνή κείμενα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όσο και τα εθνικά συντάγματα δεν περιέχουν σαφείς και λεπτομερειακές απαντήσεις στο αν το κυοφορούμενο αποτελεί φορέα του δικαιώματος της ζωής.

Η διχογνωμία ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα δημιουργείται εξαιτίας του ότι δεν είναι σαφώς προσδιορισμένα τα χρονικά όρια της έναρξης και του τέλους της ζωής. Παράλληλα, το πρόβλημα επιτείνει η ασάφεια των όρων «όλοι» (αρ. 5 παρ. 2) και «άνθρωπος» (αρ. 2 παρ. 1) καθώς και η περίπτωση σύγκρουσης των δικαιωμάτων της κυοφορούσας και του κυοφορούμενου, όταν η πρώτη θέλει να προβεί σε τεχνητή διακοπή της εγκυμοσύνης.

Σύμφωνα με μια άποψη που έχει υποστηριχθεί, το κυοφορούμενο έμβρυο πρέπει να θεωρείται υποκείμενο του συγκεκριμένου συνταγματικού δικαιώματος, ενόψει της διατύπωσης της συνταγματικής διάταξης που εξασφαλίζει προστασία σ' όλους. Εξάλλου οι διατάξεις που κατοχυρώνουν ατομικά δικαιώματα χρήζουν ευρείας ερμηνείας

Βασική προϋπόθεση, ωστόσο αποτελεί η εφαρμογή της αρχής «*in dubio pro libertate*». Μ' αυτόν τον τρόπο αποδεχόμαστε ότι όντως το κυοφορούμενο προστατεύεται είναι δηλαδή υποκείμενο αυτού του δικαιώματος, αφού προστατεύεται οποιαδήποτε μορφή ζωής.

Πιο επιφυλακτική ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα παρουσιάζεται η άποψη που προτάσσει ότι η ύπαρξη του εμβρύου δεν αποτελεί αυθύπαρκτη, δεκτική και «απόλυτης προστασίας» του αρθ. 5 παρ. 2. αλλά, εν δυνάμει ζωή, άρα δεν μπορεί να θεωρηθεί ισότιμη με τη ζωή

των αυτοτελών προσώπων, δηλαδή της κυοφορούσας. Και αυτό διότι εάν η εμβρυακή ζωή ήταν ίση ποιοτικά με την ολοκληρωμένη θα έπρεπε η άμβλωση να τιμωρείται εξίσου με την ανθρωποκτονία. Για τον ίδιο λόγο είναι νόμιμο το λεγόμενο χάπι της επόμενης ημέρας.²³

Πλήρες υποκείμενο δικαίου γίνεται το κυοφορούμενο μετά τη γέννηση του. Μόνο οι αυθύπαρκτες ανθρώπινες υπάρξεις αποτελούν πλήρη υποκείμενα δικαίου και επομένως το κυοφορούμενο δε μπορεί να προστατεύεται ως αυτοτελές έννομο αγαθό.²⁴ Ο «narciturus»²⁵, προστατεύεται ακριβώς επειδή θα εξελιχθεί σε ολοκληρωμένο άνθρωπο.²⁶ Ωστόσο, η έννομη τάξη δέχεται ότι η ύπαρξη του εμβρύου είναι έννομο αγαθό που πρέπει να προστατεύεται νομοθετικά, χωρίς αυτό να το καταστεί φορέα δικαιώματος εφόσον ο κανόνας που το προστατεύει είναι αντικειμενικού δικαίου. Ο αντικειμενικός κανόνας που καθιερώνεται στο αρ. 5 § 2, υποχρεώνει το κράτος να λαμβάνει μέτρα για την προστασία της ζωής σ' όλες της τις εκφάνσεις, άρα και της εν δυνάμει ζωής.²⁷ Η προστασία του εμβρύου γίνεται μεγαλύτερη, όσο προχωρεί η εγκυμοσύνη και το έμβρυο από απλή μάζα ιστών τείνει να γίνει «πρόσωπο» και γι' αυτό η άμβλωση απαγορεύεται στα τελευταία στάδια της εγκυμοσύνης.

²³ λαμβάνεται την επόμενη ημέρα απ' αυτήν που έγινε η ερωτική πράξη και επιτρέπει την απόρριψη του γονιμοποιημένου ωαρίου.

²⁴ Το έμβρυο εξαρτάται ολοκληρωτικά από την ύπαρξη της μητέρας του βρίσκεται αναπόσπαστα, οργανικά δεμένο με το μητρικό σώμα και δε μπορεί να εξελιχθεί παρά μόνο σε συνάρτηση μ' αυτό.

²⁵ 341/18, Α.Π. 708/27. Εφ. Θεσ/νικης 624/31, Α.Π. 57/1978 Α.Π., Α.Π. 381/1979 αλλά και Α.Π. 536/1931

²⁶ Δεν αναγνωρίζονται σ' αυτόν δικαιώματα, με μόνη εξαίρεση τα κληρονομικά και υπό την αίρεση ότι θα γεννηθεί ζωντανός (ΑΚ 36, 1711). Γι' αυτό με την απόφαση της 12/10/1983 δικαστηρίου της Dougi αθώωθηκε ως προς τις κατηγορίες που αφορούσαν το έμβρυο, κατηγορούμενος που είχε χτυπήσει με μαχαίρι στην κοιλιά έγκυο γυναίκα, με αποτέλεσμα να χαθεί το παιδί.

²⁷ Βέβαια η παρεχόμενη προστασία δεν είναι απόλυτη καθώς το κυοφορούμενο γίνεται πλήρες υποκείμενο δικαίου μόνο μετά τη γέννηση του.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗΣ

Το αρ.5 παρ. 2 Σ είναι η διάταξη που θεμελιώνει το δικαίωμα στη ζωή. Διχογνωμία έχει δημιουργηθεί ως προς το αν απ' τη συγκεκριμένη διάταξη μπορεί να προκύψει και δικαίωμα του ανθρώπου να διαθέτει ελεύθερα τη ζωή του.

Η ύπαρξη του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης μπορεί να αποδειχθεί εξετάζοντας ταυτόχρονα αν ο άνθρωπος έχει δικαίωμα στην αυτοκτονία και στην αξίωση ευθανασίας.

Σύμφωνα με το Ν. Ανδρουλάκη «ο άνθρωπος έχει νομικήν υποχρέωσιν να ζει», άποψη που χαρακτηρίστηκε ακραία και δικαιολογημένα έχει επικριθεί. Παράλληλα, η εκκλησία θεωρεί την αυτοκτονία ως βαρύ και ασύγγνωστο ηθικό αμάρτημα.²⁸ Το αρ. 5 παρ. 2 Σ δε θεσπίζει «δικαίωμα στο θάνατο», όπως βέβαια και αντίστροφα δε θεμελιώνει κάποια υποχρέωση του ατόμου να ζει, όπως υποστήριξε ο κ. Ανδρουλάκης. Το συγκεκριμένο άρθρο δεν καθιερώνει απλώς ένα ατομικό δικαίωμα αλλά και ένα αντικειμενικό κανόνα δικαίου, απόρροια του οποίου η υποχρέωση του κράτους να μεριμνά για τη ζωή και να απέχει από επεμβάσεις που θίγουν την προσωπικότητα. Ωστόσο, απ' τη σκοπιά της έννομης τάξης υποχρέωση αποτροπής από την αυτοκτονία δεν υφίσταται, παρά μόνο στο βαθμό ακριβώς που προσβάλλονται αγαθά τρίτων.²⁹

Παράλληλα, υπάρχει διάκριση ανάμεσα στην άσκηση του δικαιώματος στο θάνατο. Αφενός, η αυτοπροβολή, η οποία ενεργείται αποκλειστικά

²⁸ Αφού ο άνθρωπος είναι κατ' εικόνα του Θεού. Εξάλλου ο χριστιανισμός απαγορεύει τον ενταφιασμό, όσων αυτοκτόνησαν.

²⁹ Περιπτώσεις αυτοπροβολής όπου προβάλλονται και αγαθά τρίτων, είναι π.χ. αυτές που τιμωρούνται απ' τα αρθ 388 § 2 ΠΚ «απάτη σχετική με τις ασφάλειες», όταν προξενεί κάποιος στον εαυτό του σωματικές βλάβες για να εισπράξει ασφάλεια 203 παρ. 1 ΠΚ.

απ' το φορέα του δικαιώματος (π.χ. αυτοκτονία) και αφετέρου, η ετεροπροβολή, στην οποία συμμετέχουν και τρίτοι (π.χ. συνεργεία σε αυτοκτονία, ευθανασία).

Η ελληνική θεωρία και νομολογία δεν αποδέχονται την ύπαρξη ενός συνταγματικού ατομικού δικαιώματος στο θάνατο. Όταν ασκείται ακυρώνει κάθε δυνατότητα περαιτέρω ανάπτυξης της προσωπικότητας του ανθρώπου. Μόνο ως "ultimum refugium" μπορεί να νοηθεί. Όταν η συνέχιση της ζωής προσκρούει πλέον στη διατήρηση της ανθρώπινης αξίας, όπως κατοχυρώνεται στο αρ. 2 παρ. 1 Σ, εξασφαλίζει την τελευταία δυνατότητα του ανθρώπου να επιλέξει ακόμη κ' ένα φρικτό τέλος παρά μια φρίκη δίχως τέλος.

ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ

Είναι πλέον σαφές ότι η ζωή έχει απόλυτο χαρακτήρα, γεγονός που συνεπάγεται ότι ούτε ο ίδιος ο φορέας του δικαιώματος δε δύναται να το προσβάλλει. Άρα κανένας δεν έχει δικαίωμα να αφαιρεί τη ζωή του.

Ποικίλες απόψεις έχουν εκφραστεί σχετικά με το αν υφίσταται δικαίωμα στη αυτοκτονία. Το γεγονός ότι το άρθρο 301 ΠΚ καθιερώνει ως ιδιώνυμο αδίκημα τη συμμετοχή στην αυτοκτονία, μας οδηγεί σε απόρριψη της σχετικής άποψης. Πώς θα μπορούσαμε, εξάλλου να δεχτούμε την παραίτηση από τη ζωή, αφού ταυτόχρονα παραιτούμαστε από όλα τα άλλα θεμελιώδη δικαιώματα;

Ως προς το αξιόποινο της συγκεκριμένης ενέργειας, αν και αναγνωρίζεται ότι η συμπεριφορά του αυτόχειρα είναι άδικη και παράνομη, δεν τιμωρείται λόγω του άσκοπου και αλυσιτελούς της ποινής.

Παράλληλα, σχετικά με το συνεργό σε αυτοκτονία, το Σύνταγμα παρέχει πρωτοβουλία στον κοινό νομοθέτη να αποφανθεί ως προς το αξιόποιο της συγκεκριμένης πράξης. Σίγουρο είναι ότι η ποινή θα πρέπει να είναι ηπιότερη από αυτές που προβλέπονται για τα άλλα εγκλήματα και αυτό αποδεικνύεται και από τα άρθρα 300 και 301 του ΠΚ, όπου προβλέπονται σαφώς ηπιότερες ποινές σε σχέση μ' αυτήν του αρ 299

ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ

Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι το άρθρο 300 ΠΚ, η λεγόμενη ανθρωποκτονία με συναίνεση είναι η κατεξοχήν περίπτωση νομοθετημένης «ευθανασίας». Όπως φαίνεται απ' τη διατύπωση (αρ. 300 ΠΚ) πρόκειται για ανθρωποκτονία, για έγκλημα που στρέφεται κατά της ζωής, η οποία όμως τιμωρείται επιεικέστερα, επειδή ο νομοθέτης έλαβε υπόψη το κίνητρο του δράστη που είναι ο οίκτος προς το θύμα, την κατάσταση του θύματος που πάσχει από ανίατη ασθένεια και τη θέληση του θύματος, το οποίο πρέπει να απαιτεί επιμόνως τη θανάτωσή του.³⁰ Έτσι, η επιλογή της ευθανασίας ανακύπτει σε κατάσταση που χαρακτηρίζεται από διαρκή πόνο και εκφυλισμό της υγείας, μεγάλη ή και απόλυτη και αδιάλειπτη εξάρτηση από μηχανική και ιατρική υποστήριξη,

³⁰ Αν αυτή απουσιάζει, ο οίκτος του ιατρού ή η ανίατη πάθηση δεν αρκεί για να τιμωρηθεί ο δράστης επιεικέστερα. Θα τιμωρηθεί για ανθρωποκτονία από πρόθεση (299 § 1 ΠΚ)

κυρίως προς αποφυγή του πόνου. Εάν συντρέχουν αυτές οι προϋποθέσεις, ο δράστης τιμωρείται επιεικέστερα δηλαδή με φυλάκιση ή ποινή 10 μήνες – 5 χρόνια.

Η ιατρική και νομική θεωρία διακρίνουν ειδικότερα την εκούσια ευθανασία σε «ενεργητική» και «παθητική» με κριτήριο τη μορφή παρέμβασης στην αγωγή του πάσχοντος. Η πρώτη υφίσταται όταν με συγκεκριμένες, θετικές πράξεις επέρχεται από τρίτον ο θάνατος του πάσχοντος,³¹ ενώ η δεύτερη, όταν δεν λαμβάνονται μέτρα για την παρεμπόδιση του και ο ασθενής αφήνεται να πεθάνει με την παράλειψη τρίτων, οικείων ή ιατρών να λάβουν μέτρα συντήρησης του στη ζωή, όπως όταν απλώς διακόπτεται η παροχή ιατρικής βοήθειας. Ως περίπτωση ενεργητικής ευθανασίας πρέπει να θεωρηθεί και η ιατρική βοηθούμενη αυτοκτονία (medically assisted suicide), στην οποία χορηγούνται στον ίδιο το ασθενή συμβουλές ή φάρμακα για τη σύντμηση και τον τερματισμό της ζωής του.

Η ενεργητική ευθανασία απορρίπτεται απ' την πλειονότητα των νομικών και γιατρών, διότι η ζωή ασθενών και ηλικιωμένων θα έμπαινε σε κίνδυνο ή ίσως θα μπορούσε να ασκηθεί ψυχολογική πίεση σε ασθενείς να ζητήσουν τη θανάτωση τους και επιπλέον θα ήταν δύσκολο να αποδειχθεί αν η θανάτωση του ασθενούς επήλθε πράγματι μετά από απαίτηση του.

Πρακτικά όμως, το πιο σημαντικό πεδίο στα σύγχρονα νοσοκομεία, στο οποίο πρέπει να ληφθούν πολύ δύσκολες αποφάσεις, περιγράφει η «παθητική ευθανασία». Η σημασία της στηρίζεται στην εξέλιξη της σύγχρονης ιατρικής, με την οποία αυξήθηκαν οι πιθανότητες για τη

³¹ Η έννομη τάξη σ' αυτή την περίπτωση καταλογίζει άμεσο δόλο.

διατήρηση και παράταση της ζωής. Αφενός κερδίσαμε πολλά για τη ζωή και την υγεία μας, αφετέρου η εφαρμογή όλων των διαθέσιμων τεχνικών ιατρικών μέτρων μπορεί να καταλήξει σε μια χωρίς νόημα παράταση της ζωής που απλώς σιγοσβήνει.

Ως γενική αρχή που θα δικαιολογούσε τη διακοπή της θεραπείας ορίζεται ότι η υποχρέωση της θεραπείας τελειώνει εκεί που δεν πρόκειται πια για παράταση της ζωής αλλά της διαδικασίας του θανάτου. Θα έπρεπε ιδίως να ληφθούν υπόψη πόσο υψηλές είναι οι πιθανότητες για τη διατήρηση της ζωής με τη σχετική θεραπεία και παράλληλα ποιες παρενέργειες και κίνδυνοι συνδέονται μ' αυτά τα μέτρα και τι είδους πόνοι και επιβαρύνσεις για τον ασθενή.

Η εκδοχή ότι η ευθανασία δεν έχει άδικο χαρακτήρα δε βρίσκει το απαραίτητο νομοθετικό έρεισμα στην ελληνική έννομη τάξη. Η άποψη αυτή είναι ριζικώς ασύμβατη τόσο προς τη συνταγματική τάξη, η οποία με το άρθρο 5 παρ. 2 του Συντάγματος, τοποθετεί την ανθρώπινη ζωή σε περιωπή απολύτως προστατευόμενου αγαθού, όσο και προς τον ΠΚ, ο οποίος όχι μόνο δεν περιέλαβε την «ευθανασία» στους λόγους άρσης του αδίκου (αρ. 20) αλλά αντιθέτως ανήγαγε σε ιδιώνυμα αδικήματα, τιμωρούμενα απλώς με ηπιότερες ποινές, την ανθρωποκτονία από οίκτο (αρ. 300) και τη συμμετοχή σε αυτοκτονία με τη μορφή της υποβοηθήσεως του αυτοκτονούντος (αρ. 301). Αποκλεισμός του αδίκου υφίσταται μόνο, όταν οι γενικώς παραδεκτοί κανόνες της ιατρικής επιστήμης και δεοντολογίας υπαγορεύουν στη συγκεκριμένη περίπτωση τη διακοπή μιας βεβαιωμένα μάταιης φαρμακευτικής ή άλλης

υποστήριξης προκειμένου να συντομευθεί το στάδιο της οδυνηρότητας ή εξευτελιστικής επιθανάτιας αγωνίας.³²

Τέλος, στο ελληνικό δίκαιο, όπως και σε άλλα δίκαια, δεν υπάρχουν συγκεκριμένες ρυθμίσεις που να αναφέρονται στα δικαιώματα του ανιάτως πάσχοντος και στις αντίστοιχες υποχρεώσεις του ιατρικού νοσηλευτικού προσωπικού, σχετικά με την ευθανασία. Έτσι η εξέταση του θέματος γίνεται με βάση τις συναφείς συνταγματικές διατάξεις, τις διατάξεις της Συμβάσεως περί Βιοϊατρικής³³ (Σύμβαση του Οβιέδο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική, την οποία η Ελλάδα κύρωσε με το ν. 2619/1998) και τις σχετικές διατάξεις του ΠΚ (αρ. 300-301).

³² Ενώ δηλαδή το δικαίωμα στη ζωή σημαίνει ότι η ανθρώπινη ζωή προστατεύεται έναντι πάσης φύσεων προσβολών, το δικαίωμα για «ένα αξιοπρεπή θάνατο» σημαίνει ότι δεν επιτρέπεται να εξαναγκασθεί κάποιος να ζήσει, εάν αυτό συνδέεται με τις συνθήκες που τις αντιλαμβάνεται ως μαρτύριο.

³³ Δεν αναφέρεται ρητώς στο θέμα αυτό, περιλαμβάνει, όμως γενικές διατάξεις σχετικά με την προστασία των Δεν αναφέρεται ρητώς στο θέμα αυτό, περιλαμβάνει, όμως γενικές διατάξεις σχετικά με την προστασία των ατόμων που δεν είναι σε θέση να δώσουν τη συναίνεση τους για διάφορους, π.χ ανήλικοι, άτομα με ψυχικές διαταραχές και εκείνα που δεν είναι σε θέση να διαμορφώσουν μια επιθυμία ή να την εκφράσουν συνεπεία ενός ατυχήματος ή επειδή βρίσκονται σε κώμα. Στην περίπτωση αυτή επεμβάσεις είναι δυνατόν να διενεργηθούν, μόνο εάν έχουν άμεσο όφελος (αρ. 6 §1) και μετά από άδεια του νόμιμου αντιπροσώπου του ασθενούς ή μιας ειδικής αρχής (αρ. 6 § 3). Το αρ. 9 αναφέρεται στις επιθυμίες που έχει διατυπώσει κάποιος εκ των προτέρων και σε ανύποπτο χρόνο, σχετικά με μια ιατρική επέμβαση. Το αρ. 5 § 1, 3 αναφέρει ότι επέμβαση σε θέματα υγείας είναι δυνατή μόνο μετά από ελεύθερη συναίνεση του ενδιαφερόμενου προσώπου, αφού προηγηθεί Συγχρόνως, όμως ορίζεται ότι σε επείγουσες περιπτώσεις και όταν δεν μπορεί να ληφθεί η αναγκαία συναίνεση, επιτρέπεται να επιχειρείται κάθε ιατρικός αναγκαία επέμβαση προς όφελος της υγείας του ενδιαφερόμενου ατόμου (άρθρο 8).

Κατά την τελική εκτίμηση του ιατρού σχετικά με τη διακοπή ή συνέχιση της θεραπείας δεν θα να εμφολοχωρούν χρησιμοθηρικές εκτιμήσεις [πχ σχετικά με το οικονομικό κόστος] δεδομένου ότι στο αρ. 2 ορίζεται ρητώς ότι το συμφέρον και η ευημερία του ατόμου υπερισχύουν έναντι του συμφέροντος της κοινωνίας ή της επιστήμης.

ΡΗΤΑ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Κατά τη διατύπωση του άρθρου 5 παρ 2 Σ, η προστασία της ζωής είναι "απόλυτη". Βέβαια αυτό δε σημαίνει ότι το δικαίωμα δεν έχει περιορισμούς. Κάποιοι απ' αυτούς προβλέπονται ρητά από το Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ και άλλοι προκύπτουν μέσω της σύγκρουσης του δικαιώματος με άλλα συνταγματικά δικαιώματα.

ΘΑΝΑΤΙΚΗ ΠΟΙΝΗ

Κυριότερο περιορισμό στο δικαίωμα της ζωής αποτελούσε η δυνατότητα της πολιτείας να επιβάλλει τη θανατική ποινή. Το Σύνταγμα πριν από την καθιέρωση της ποινής του θανάτου, όπως προέκυπτε από το άρθρο 7 παρ 7 εδ β', η οποία όμως είχε καταργηθεί νομοθετικά. Η θανατική ποινή δεν αντέκειτο στις συνταγματικές διατάξεις που ίσχυαν πριν από την αναθεώρηση του 2001 και ταυτόχρονα ήταν δυνατή η εισαγωγή της με νόμο. Αυτό βέβαια δεν επέτρεπε στον εκάστοτε νομοθέτη να προβλέπει τη θανατική ποινή για οποιοδήποτε έγκλημα. Το άρθρο 7 παρ 3 εδ β' πριν την αναθεώρηση όριζε: "Θανατική ποινή για πολιτικά εγκλήματα δεν επιβάλλεται εκτός αν είναι σύνθετα". Ωστόσο, δεν είχε εκτελεστεί καμιά θανατική ποινή από το 1972 μέχρι και την κατάργηση με την αναθεώρηση του 2001. Η αναθεωρημένη διάταξη απαγορεύει αρχικά την εσχάτη των ποινών. Προβλέπεται, όμως υπό τρεις προϋποθέσεις:

Α) οι περιορισμοί επιβολής θανατικής ποινής να προβλέπονται στο νόμο.

Β)η νομοθετική αυτή πρόβλεψη να αφορά τη διάπραξη κακουργημάτων σε καιρό πολέμου και

Γ)τα διαπραχθέντα κακουργήματα να σχετίζονται με τον πόλεμο.

Παράλληλα, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα, το δικαστήριο προκειμένου να επιβάλλει τη θανατική ποινή θα πρέπει να λάβει υπόψη του το βαθμό κινδύνου στον οποίο ετέθει η ασφάλεια της χώρας. Όταν συνυπάρχουν όλοι οι προαναφερόμενοι όροι, τότε μόνο το δικαστήριο δύναται να επιβάλλει την εσχάτη των ποινών. Αυτό, όμως δε σημαίνει ότι καθίσταται υποχρεωτικό να επιβληθεί. Αντίθετα, υπάρχει η διαζευκτική ευχέρεια η θανατική ποινή να μετατραπεί σε ισόβια κάθειρξη . Στον ελληνικό ΠΚ, στο άρθρο 50 αναφέρεται ρητώς ότι η θανατική ποινή καταργήθηκε με το άρθρο 1, παρ 12 εδ.β' του Ν 2207/1994. Ωστόσο, χαρακτηριστικό είναι ότι στον ίδιο κώδικα υπάρχουν διατάξεις που διαζευκτικά προβλέπουν τη δυνατότητα επιβολής της θανατικής ποινής. Συγκεκριμένα στο αρθ 299,παρ 1 ΠΚ αναφέρεται ότι "όποιος με πρόθεση σκότωσε άλλον τιμωρείται με την ποινή του θανάτου ή με ισόβια κάθειρξη". Υπάρχει πάλι η δυνατότητα επιβολής ισόβιας κάθειρξης αντί της θανατικής ποινής. Με το συνδυασμό των άρθρων 7 παρ 3 Σ, 50 ΠΚ και 8 του Σ.Π.Κ καθίσταται σαφές σε ποιες περιπτώσεις έχει ο δικαστής τη δυνατότητα να επιβάλλει την ποινή του θανάτου.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν ότι με την αναθεώρηση του 2001 η επιβολή της θανατικής ποινής επιτρέπεται μόνο ως έσχατο μέσο αυτοάμυνας της

χώρας στις έκτακτες συνθήκες κινδύνου της εθνικής ακεραιότητας λόγω πολέμου.³⁴

Είναι εύλογο, λοιπόν ότι επιβολή και εκτέλεση θανατικής ποινής³⁵ κατά παράβαση του αρθ 7, παρ 3 Σ αποτελεί όχι μόνο παραβίαση του Συντάγματος, αλλά και βαρύτατο έγκλημα που τιμωρείται κατά το άρθρο 299 ΠΚ.

ΧΡΗΣΗ ΟΠΛΩΝ ΑΠΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Μέχρι το 2003[οπότε και ψηφίστηκε σχετικός νόμος] λόγω της ανυπαρξίας σαφούς και σύμφωνου με το Σύνταγμα νομοθετικού πλαισίου, περιπτώσεις σχετικές με χρήση όπλων από αστυνομικούς παρέμεναν είτε αρρυθμιστες είτε ελλιπώς καθορισμένες.

Εκδόθηκε, λοιπόν, ο νόμος 3169/2003 [ΦΕΚ Α',189] με τίτλο "Όπλοφορία ,χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς, εκπαίδευση τους σε αυτά και άλλες διατάξεις ", ο οποίος προέβη αφενός στη ρύθμιση των προϋποθέσεων οπλοκατοχής και οπλοφορίας των αστυνόμων και αφετέρου στον προσδιορισμό των επιμέρους προϋποθέσεων της επιτρεπτής χρήσης του όπλου.

Ο αστυνόμος κατά την τέλεση των καθηκόντων του μπορεί να χρειαστεί να χρησιμοποιήσει το όπλο του με ενδεχόμενο αποτέλεσμα την προσβολή έννομου αγαθού τρίτου προσώπου. Το αξιόποιο της

³⁴ Πόλεμος σύμφωνα με το Σ.Π.Κ.[αρθ 6,παρ 1] υπάρχει μόνο όταν συντρέχουν τόσο οι τυπικές προϋποθέσεις [κήρυξη πολέμου] όσο και οι ουσιαστικές [είτε να διεξάγονται μάχες , είτε να υπάρχει πιθανότητα άμεσης εμπλοκής με τον εχθρό]

³⁵ έρευνα που έχει διεξαχθεί προκύπτει ότι από 150 κράτη, 32 την έχουν καταργήσει, 17 την έχουν καταργήσει μόνο για τα κοινά εγκλήματα, ενώ 11 κράτη μεταξύ των οποίων η Ελλάδα και η Κύπρος δεν την έχουν εφαρμόσει για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο της δεκαετίας .Αξίζει να σημειωθεί ότι στις χώρες που ακόμη εφαρμόζεται. Έχουν υιοθετηθεί οι πλέον ανώδυνες μέθοδοι για την πρόκληση του θανάτου. Έχει καταργηθεί ο θεσμός " της ηλεκτρικής καρέκλας " και ο "απαγχονισμός " και χορηγούνται συνήθως υπνωτικές ουσίες σε υπερβολική δόση.

συγκεκριμένης πράξης εξαρτάται από το αν η χρήση του όπλου ήταν στην εκάστοτε περίπτωση σύνομη ή παράνομη.

Ο εν λόγω νόμος [αρθ 1] διακρίνει τέσσερις περιπτώσεις οπλοχρησίας .

Πρώτον, τον εκάστοτε πυροβολισμό[ο οποίος γίνεται στο αέρα, η οποία έχει σκοπό όχι την πλήξη οποιουδήποτε στόχου αλλά τον εκφοβισμό].

Δεύτερον, τον πυροβολισμό κατά πραγμάτων[όταν στοχεύεται η πλήξη πραγμάτων, ώστε να εμποδίσει το δράστη να δραπετεύσει χωρίς να

θιγεί η σωματική ακεραιότητα του. Τρίτον, ο πυροβολισμός ακινητοποίησης, με σκοπό την κινητοποίηση του δράστη, χωρίς όμως να πλήξει κάποιο ζωτικό του όργανο και τέλος ο πυροβολισμός εξουδετέρωσης, ο οποίος ενίοτε βλάπτει κάποιο ζωτικό όργανο και πιθανολογείται ακόμη και ο θάνατος του δράστη.

Η αρχή της αναλογικότητας τίθεται ως απαραίβατη προϋπόθεση για τη χρήση όπλων από αστυνομικά όργανα και καθίσταται ιδιαίτερα εμφανής στο άρθρο 3 του ν. 3169/2003. Καταρχάς, σύμφωνα με το άρθρο 3 για να χρησιμοποιήσει ο αστυνόμος το όπλο θα πρέπει να έχει δηλώσει ότι είναι αστυνομικό όργανο και ταυτόχρονα να προειδοποιήσει με σαφήνεια για την επικείμενη χρήση όπλου με παροχή επαρκούς χρόνου ανταπόκρισης.

Παράλληλα, προκειμένου να προβεί σε χρησιμοποίηση του όπλου απαιτείται να έχουν εξαντληθεί όλα τα μέσα, τα οποία είναι ηπιότερα του πυροβολισμού³⁶ και η χρήση του όπλου να μη συνιστά υπερβολικό μέτρο σε σχέση με το είδος της απειλούμενης βλάβης και επικινδυνότητα της απειλής.

Όσο προχωρούμε προς τα πάνω οι προϋποθέσεις οπλοχρησίας γίνονται όλο και αυστηρότερες για να φθάσουμε να επιτρέπεται ο πυροβολισμός

• ³⁶ Παραινήσεις με χρήση εμποδίων, σωματικής βίας, αστυν. ράβδου, επιτρεπτών χημικών ουσιών.

εξουδετέρωσης «αν αυτό απαιτείται», σε περιπτώσεις απόκρουσης επίθεσης ενωμένης με επικείμενο κίνδυνο θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης του ίδιου του αστυνομικού ή τρίτων προσώπων. Ειδικά ο πυροβολισμός ακινητοποίησης επιτρέπεται «αν αυτό απαιτείται» στις περιοριστικώς υπό του νόμου (άρθρο 3 του ν. 3169/2003) αναφερόμενες περιπτώσεις συγκεκριμένα στην απόκρουση ένοπλης επίθεσης, στην αποτροπή τέλεσης ορισμένων κακουργήματων, στη σύλληψη καταδικασθέντος ή υποδίκου ή καταδιωκόμενου για αυτόφωρο κακούργημα ή πλημμέλημα υπό προϋποθέσεις, στην αποτροπή παράνομης εισόδου στη χώρα, στην προστασία εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας, στην αποτροπή απόδρασης ή ελευθέρωσης κρατούμενου που επιχειρείται με ένοπλη επίθεση και στην αποτροπή αφοπλισμού αστυνομικού κατά την υπηρεσία του.

Καθίσταται αδήριτη ανάγκη η αστυνομική επέμβαση να είναι απολύτως αναγκαία και η μόνη πρόσφορη και ιδίως να αντιτάσσεται σε παράνομη συμπεριφορά και να μη θέτει σε κίνδυνο τη ζωή αμέτοχων πολιτών.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΜΒΛΩΣΗΣ

Συχνά συναντάται η σύγκρουση του δικαιώματος της ζωής με τα δικαιώματα της προσωπικής ελευθερίας και της ανάπτυξης της προσωπικότητας. Η άμβλωση αποτελεί την πιο χαρακτηριστική περίπτωση σύγκρουσης αυτών των δικαιωμάτων. Ερωτάται, λοιπόν, εάν η άμβλωση απορρέει απ' τη θεμελιώδη ελευθερία του ατόμου να

αυτοδιαθέτει την προσωπικότητα του, ελευθερία προς την οποία το δίκαιο οφείλει να επιδεικνύει σεβασμό. Η θεμελίωση ενός τέτοιου δικαιώματος αναζητείται πρώτιστα σε συνταγματικές διατάξεις.

Τόσο ο Π Νόμος του 1834 όσο και ο ΠΚ του 1950 κατατάσσουν την άμβλωση στα εγκλήματα που θίγουν το έννομο αγαθό της ζωής. Υπάρχουν πολλοί λόγοι, οι οποίοι επιτάσσουν την τιμωρία της άμβλωσης.

Καταρχάς, δημιουργείται κίνδυνος ελάττωσης του πληθυσμού της χώρας αφού με την πρακτική των αμβλώσεων θίγονται και τα συμφέροντα του Έθνους, το οποίο έχει δικαίωμα να αξιώσει να διατηρηθεί ο αριθμός των γεννήσεων στα φυσιολογικά του πλαίσια. Έπειτα, τίθενται σε κίνδυνο η ζωή και η υγεία της μητέρας, καθώς μπορεί ενίοτε να οδηγήσει σε στειρώση. Ψυχολογικά, επίσης, αντενδείκνυται, γιατί οδηγεί σε τύψεις και σε συναισθήματα ενοχής. Η επιθυμία της Πολιτείας να προστατεύσει τη ζωή ενός μελλοντικού ανθρώπου είναι και αυτή αναμφίβολα λόγος ισχυρός υπέρ του αξιόποινου χαρακτήρα των αμβλώσεων, όπως άλλωστε και οι θρησκευτικές δοξασίες, η προάσπιση της ηθικής που πρεσβεύει ο χριστιανισμός. Η ελεύθερη άμβλωση θα είχε ως συνέπεια τον «ελεύθερο έρωτα», τη διάδοση αφροδίσιων νοσημάτων και την έκλυση των ηθών.

Εντούτοις, υπάρχουν τα अपαράγραπτα ατομικά δικαιώματα της εγκύου, τα οποία μπορούν να προσβληθούν, αν απαγορευτεί η άμβλωση. Αφενός, η ανθρώπινη αξία (αρ. 2 παρ. 1.Σ), το δικαίωμα της ζωής (αρ. 5 παρ. 2.Σ), το δικαίωμα της υγείας (αρ. 5 παρ 5.Σ), το δικαίωμα ανάπτυξης της προσωπικότητας (αρ. 5 παρ. 1), η προσωπική ελευθερία (αρ. 5 παρ. 3Σ) και το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής (αρ. 9 παρ. 1) της εγκύου θίγονται σε περίπτωση υποχρεωτικής συνέχισης της κυοφορίας.

Αφετέρου, υπάρχει και το κυοφορούμενο το οποίο προστατεύεται απ' το Κράτος. Επομένως, καθίσταται αδήριτη ανάγκη η εύρεση λύσης στα πλαίσια στάθμισης και θεσμικής εφαρμογής των δικαιωμάτων.

Υπάρχουν, λοιπόν, έννομα αγαθά που συγκρίνοντάς τα ο νομοθέτης με την ``έν γενέσει ανθρώπινη ζωή`` τα θεωρεί σε κάθε περίπτωση υπέρτερα».

Είναι σαφές ότι η ζωή της εγκύου θεωρείται πάντοτε αγαθό μεγαλύτερης αξίας απ' τη ζωή του κυοφορούμενου. Άρα, δε μπορεί να θυσιάσει τη ζωή της, σύμφωνα με το άρθρο 304 § 4 ΠΚ .

Απ' το συνδυασμό της διάταξης 304§ 4 ΠΚ με το άρθρο 5 § 3 περ. β του ν. 821/1978 συνάγεται ότι η υγεία της εγκύου, ακόμη και η διατάραξη της ψυχικής της υγείας, αποτελεί αγαθό υπέρτερο απ' την ύπαρξη του εμβρύου. Στην περίπτωση αυτή έχουμε μια κατάσταση ανάγκης του αρθ. 25 ΠΚ, με τη διαφορά ότι στο άρθρο 25 ΠΚ ο κίνδυνος πρέπει να είναι παρών, ενώ στην περίπτωση της άμβλωσης δεν είναι απαραίτητο. Ο νομοθέτης δε θέλησε να παρακάμψει αυτή τη θεμελιώδη αρχή, ώστε να μην αφήσει στην προσωπική κάθε φορά κρίση του δικαστή τη στάθμιση των έννομων αγαθών που έρχονται σε σύγκρουση. Άρα, η άμβλωση θεωρείται συνταγματική στις παραπάνω περιπτώσεις με την προϋπόθεση ότι εφαρμόζεται ορθά η αρχή της αναλογικότητας.

Όσο περισσότερο απειλείται η υγεία και η σωματική ακεραιότητα τόσο περισσότερο αίρεσαι το άδικο της άμβλωσης. Άλλωστε το άρθρο 1 του ν. 1069/1989 αναγνωρίζει υποχρέωση του κράτους για κάλυψή του κόστους της επέμβασης της άμβλωσης, πράγμα που αποδεικνύει την καθιέρωση του δικαιώματος στην άμβλωση.³⁷

³⁷ Υπήρξαν αντιδράσεις για την οικονομική κάλυψη της άμβλωσης. Πρβλ την ομιλία της τότε βουλευτού Άννας Ψαρούδα Μπενάκη στη συνεδρίαση της ολομέλειας της Βουλής της 28/5/1986.

Παράλληλα, η ανθρώπινη αξία δε μπορεί να θίγεται απ' την προστασία του κυοφορούμενου. Η άμβλωση θεωρείται συνταγματική όταν η εγκυμοσύνη είναι αποτέλεσμα πράξης εξευτελιστικής για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (π.χ. βιασμούς, αιμομιξία)

Σύγκρουση του δικαιώματος ζωής με την προστασία της ανθρώπινης αξίας υφίσταται και όταν ενόψει, κοινωνικών ή οικονομικών λόγων η διαβίωση και η ανατροφή του κυοφορούμενου, αφού γεννηθεί, προβλέπεται να είναι προσβλητική για την ανθρώπινη αξία του.

Όμως, εφόσον το κράτος είναι υποχρεωμένο να μεριμνά για την προστασία της μητρότητας η ορθότερη λύση είναι όχι η άμβλωση, αλλά η οικονομική και κοινωνική υποστήριξη της μητέρας, η οποία αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες. Τέλος, η άμβλωση θα πρέπει να επιτρέπεται εάν έχει αποδειχθεί ότι το παιδί που θα γεννηθεί θα έχει σοβαρά και ανυπέρβλητα προβλήματα με την υγεία του ή αν καθίσταται αδύνατη η επιβίωση του. Αυτό θα γίνει δεκτό σε συνδυασμό της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της απαγόρευσης βασανιστηρίων του αρ. 7 παρ. 2 Σ.

Η ελληνική νομοθεσία με τις § 4 και 5 του άρθρου 304 ΠΚ και το άρθρο 5 § 3 του ν. 821/1978, καθιερώνει την ιατρική, ηθική και ευγονική ένδειξη ως λόγους που αίρουν τον άδικο χαρακτήρα της άμβλωσης.

Ευνόητο ότι σε κάθε άλλη περίπτωση, η διακοπή της κύησης είναι κακουργηματική πράξη στην περίπτωση που αυτή ενεργείται χωρίς συναίνεση της γυναίκας και πλημμέλημα εφόσον ενεργείται από τρίτον με συναίνεση της εγκύου. Πλημμέλημα, επίσης ορίζεται και η

Αντίθετα το BVefG θεώρησε συνταγματική την πρόβλεψη κάλυψης του κόστους των νόμιμων αμβλώσεων απ' την κοινωνική πρόνοια

ανεπίτρεπτη διακοπή της εγκυμοσύνης απ' την έγκυο, είτε αυτοδυνάμως, είτε όταν επιτρέπει σ' άλλον να τη διακόψει.³⁸

Στο κυοφορούμενο δεν αναγνωρίζεται ρητά δικαίωμα ζωής αφού συνιστά αυτοτελές έννομο αγαθό, όχι όμως με τη μορφή ενός βασικού – ανεξάρτητου αγαθού, αλλά ως φυσική και κοινωνική ιδιότητα του σώματος της εγκύου αλλά αυτό δε σημαίνει ότι μπορούμε να προτάξουμε τη θέληση της μητέρας έναντι της ζωής του κυοφορούμενου. Αυτό θα ήταν αντίθετο όχι μόνο στα χρηστά ήθη αλλά και στο Σύνταγμα.

Εξάλλου, τη σήμερα ημέραν η πρόοδος της επιστήμης και η ύπαρξη μυρίων τρόπων αποφυγής της εγκυμοσύνης (αντισυλληπτικοί μέθοδοι) έχουν περιορίσει σε μεγάλο βαθμό τη βαρύτητα της βούλησης της εγκύου να αρνηθεί την εγκυμοσύνη.

Εν κατακλείδι, συμπεραίνουμε ότι η άμβλωση νομιμοποιείται μόνο όταν γίνεται εξαιτίας ιατρικών και ηθικών λόγων και όχι οικονομικών και κοινωνικών και είναι ευνόητο ότι η άμβλωση διατηρεί μορφή απαξίας, εφόσον αφανίζεται μια ανθρώπινη ζωή στο λυκαυγές της ύπαρξης της.

³⁸ Επίσης, η άμβλωση απαγορεύεται στα τελευταία στάδια της εγκυμοσύνης και αυτό διότι αφενός η μητέρα προφυλάσσει την υγεία και τη ζωή της από μια καθυστερημένη και επικίνδυνη επέμβαση της αφετέρου τα χρηστά ήθη που προβλέπονται ρητά από το Σύνταγμα κωλύουν τέτοια ενέργεια.

ΆΛΛΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ

Έχει ήδη αποδειχθεί ότι το αρ. 5 παρ.2 Σ καθιερώνει όχι μόνο ένα υποκειμενικό δικαίωμα αλλά και ένα κανόνα αντικειμενικού δικαίου προστασίας της ανθρώπινης ζωής σ' όλες τις εκφάνσεις της. Αυτό συνεπάγεται ότι το κράτος έχει αναμφισβήτητα υποχρέωση προστασίας της ζωής. Έχει, δηλαδή υποχρέωση να προστατεύσει τον ίδιο το φορέα του δικαιώματος απ' τη διακινδύνευση του. Γι' αυτό καθίσταται υποχρεωτική η χρήση ζωνών ασφαλείας απ' τους οδηγούς και τους επιβάτες αυτοκινήτων καθώς και κράνους απ' τους μοτοσικλετιστές. Πρόκειται, όμως για ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα σύγκρουσης. Ωστόσο, το άτομο στο πλαίσιο της αυτοδιάθεσης του μπορεί να αρνηθεί την παροχή προστασίας της ζωής του.

Εύλογα, λοιπόν, γεννάται το ερώτημα αν η υποχρέωση χρήσης ζώνης ασφαλείας και κράνους είναι αντισυνταγματική ή αν δικαιολογείται υπό άλλο πρίσμα. Όπως έχει ευρέως υποστηριχθεί «στην προκειμένη περίπτωση δεν πρόκειται απ' τη μεριά του πολίτη, για την εκδήλωση σκόπιμης και εκφρασμένης επιθυμίας αυτοκαταστροφής η οποία, ως έκφραση του δικαιώματος αυτοκαθορισμού του, έθετε φραγμό στην κρατική επέμβαση: όποιος δε φορά ζώνη ασφαλείας ή κράνος δεν το κάνει επειδή θέλει να πεθάνει, αλλά επειδή αδιαφορεί για ενδεχόμενες συνέπειες». Το κράτος, λοιπόν στη συγκεκριμένη περίπτωση, προνοεί προς αποφυγήν αυτοκινητικών ατυχημάτων και προστατεύει το άτομο.

Παράλληλα, πρόβλημα σύγκρουσης δημιουργεί και η υποχρέωση του κράτους να εξασφαλίζει και να προστατεύει τη ζωή και την υγεία του συνόλου.³⁹

Αυτή η υποχρέωση του κράτους έρχεται σε σύγκρουση με το δικαίωμα αυτοκαθορισμού και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η επιβολή υποχρεωτικού εμβολιασμού κατά μολυσματικών ασθενειών και η απαγόρευση του καπνίσματος σε κλειστούς δημόσιους ή κοινόχρηστους χώρους ή χώρους στους οποίους υπάρχει μεγάλη προσέλευση του κοινού (π.χ. εμπορικά κέντρα). Οι ενέργειες αυτές του κράτους αποσκοπούν στην προστασία της ζωής και της υγείας του ανθρώπου. Σε καμιά περίπτωση όμως αυτή η ενέργεια δεν πρέπει να οδηγεί σε διακρίσεις που μπορούν να θίξουν την αξιοπρέπεια. Απαιτείται, λοιπόν, να δοθεί λύση η οποία δε θα θίγε ούτε τα δικαιώματα των καπνιστών ούτε των μη καπνιστών. Η πρόβλεψη, λοιπόν ξεχωριστών χώρων αποτελεί και την πιο ικανοποιητική λύση.

Άλλη εξαίρεση απ' τον κανόνα της απόλυτης προστασίας της ανθρώπινης ζωής προβλέπεται αναφορικά με την υποχρέωση λύτρωσης άλλου από κίνδυνο ζωής. Σύμφωνα με το άρθρο 307 ΠΚ «όποιος με πρόθεση παραλείπει να σώσει άλλον από κίνδυνο ζωής αν και μπορεί να το πράξει χωρίς κίνδυνο της δικής τους ζωής ή υγείας, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους». Τιμωρείται δηλαδή η γενική υποχρέωση κάθε ατόμου να διασώσει τη ζωή του συνανθρώπου του, αν βέβαια μπορεί, χωρίς να θέσει σε κίνδυνο τη ζωή ή την υγεία του. Αν ο δράστης είχε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση διάσωσης του θύματος θα έχουμε ευθύνη για έγκλημα μη γνήσιο παράλειψης (π.χ. ανθρωποκτονία).

³⁹ Το αρ. 5 παρ. 2Σ ενεργεί και εδώ ως αντικειμενικός κανόνας δικαίου σε συνδυασμό με το κοινών δικαίωμα στην υγεία (21 παρ. 3 Σ) και την απαγόρευση προβολής των δικαιωμάτων των άλλων (5 παρ. 1Σ και 2 παρ. 1Σ)

«Μάλιστα, όπου συγκρούονται τα δικαιώματα ζωής δύο ανθρώπων, η συνταγματική κατοχύρωση χάνει το περιεχόμενο της και ο νομοθέτης είναι ελεύθερος να προβλέψει συγκεκριμένη στάθμιση ανάμεσα στις δύο ζωές, έστω και αν αυτές αφηρημένα είναι ισόβαθμες»⁴⁰

Πρέπει να γίνει δεκτό ότι η παραπάνω εξαίρεση θα πρέπει να εφαρμόζεται και στην περίπτωση της κατάστασης ανάγκης ή άμυνας. Το άρθρο 2 παρ. 2 της ΕΣΔΑ θέτει ακόμη ένα περιορισμό στο δικαίωμα της ζωής. Συγκεκριμένα, καθένας δικαιούται να προσβάλει χωρίς τιμωρία τη ζωή κάποιου όταν πρόκειται να αμυνθεί σε παράνομη βία. Η διάταξη εξειδικεύεται στις διατάξεις της ελληνικής έννομης τάξης για την κατάσταση άμυνας ή ανάγκης (αρ. 22 ΠΚ και αρ. 25 ΠΚ).

Η συγκεκριμένη άποψη στηρίζεται στο γεγονός ότι η ανθρώπινη ζωή έχει ανυπολόγιστη αξία σε σχέση με οποιοδήποτε υλικό αγαθό. Γι' αυτό άλλωστε και η παραπάνω εξαίρεση ισχύει αποκλειστικά και μόνο όταν συγκρούονται δικαιώματα ζωής.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν ότι οι περιορισμοί που τίθενται στον απόλυτο χαρακτήρα της προστασίας της ανθρώπινης ζωής είναι πραγματικά λίγιοι. Κάθε πολίτης μπορεί να είναι σίγουρος ότι κανένας δημόσιος ή ιδιωτικός φορέας δε μπορεί να θίξει το συμφυές προς την ανθρώπινη φύση δικαίωμα ζωής.

⁴⁰ Βλ. Π.Δ. Δαγτόγλου «Συνταγματικό Δίκαιο–Ατομικά Δικαιώματα» том Α', σελ. 202

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ 'ΤΡΙΤΕΝΕΡΓΕΙΑΣ' ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Το δικαίωμα της ζωής εμφανίζεται με τρεις διαστάσεις στον κοινωνικό στίβο, οι οποίες θεωρούνται εξίσου απαραίτητες για την επίτευξη της καλύτερης προάσπισης του θεμελιώδους αυτού δικαιώματος. Οι διαστάσεις με τις οποίες εμφανίζεται είναι α) η αμυντική β) η προστατευτική και γ) η διασφαλιστική.

Όσον αφορά την αμυντική διάσταση του δικαιώματος της ζωής, προβλέπεται ότι «το δικαίωμα στη ζωή κατοχυρώνεται ως αμυντικό» Αυτό σημαίνει ότι κάθε πολίτης και μάλιστα αποκλειστικά και μόνο το φυσικό πρόσωπο και όχι το νομικό,⁴¹ έχει το δικαίωμα να επικαλεστεί εναντίον της Κρατικής και της Ιδιωτικής εξουσίας το δικαίωμα στη ζωή. Ως αμυντικό δικαίωμα στρέφεται κατά παντός (*erga omnes*) και έχει απόλυτο χαρακτήρα.

Σχετικά με την τριτενέργεια του δικαιώματος στη ζωή, υπάρχει διχογνωμία. Έτσι, ο Α.Γ.Δημητρόπουλος υποστηρίζει ότι το αμυντικό δικαίωμα στη ζωή «τριτενεργεί» αυτοδίκαια καθώς το Σύνταγμα υποχρεώνει κάθε άνθρωπο να σέβεται τη ζωή του άλλου, άρα το δικαίωμα στη ζωή μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο επίκλησης και εφαρμογής και από ιδιώτη εναντίον ιδιώτη και όχι μόνο απέναντι στο κράτος. Αντίθετα ο Π.Δ. Δαγτόγλου θεωρεί ότι το δικαίωμα στην ζωή δεν αναπτύσσει τριτενέργεια. Δέχεται ότι η επίκληση και εφαρμογή των κανόνων του ποινικού και ιδιωτικού δικαίου είναι αρκετή.⁴²

⁴¹ Δεν έχει ζωή στην κυριολεξία του όρου. Έχει, όμως δικαίωμα υπόστασης, το οποίο είναι κατοχυρωμένο στο Σύνταγμα.

⁴² Βλ. Π.Δ. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ «Συνταγματικό δίκαιο – Ατομικά δικαιώματα»

τομ. Α' σελ. 239-240.

Καθίσταται σαφές ότι ο Α.Γ.Δημητρόπουλος θέλει να προσδώσει στο δικαίωμα ένα ευρύτερο πεδίο εφαρμογής, ούτως ώστε να επιτευχθεί όσο το δυνατόν καλύτερη προάσπιση όχι μόνο ως προς το κράτος αλλά και ως προς τους ιδιώτες. Σε αντίθεση με την άποψη του Α.Γ. Δημητρόπουλου, ο Π. Δ.Δαγτόγλου θεωρεί ότι το κράτος οφείλει απλώς να λαμβάνει όλα τα αναγκαία νομοθετικά και διοικητικά μέτρα για την διασφάλιση του δικαιώματος στη ζωή από ιδιωτικές προσβολές.

Παράλληλα η δεύτερη διάσταση του δικαιώματος στη ζωή, η οποία προβλέπεται ρητά από το Σύνταγμα⁴³ (βλ. 2 αρ. 5 παρ. 2 εδ. α) είναι η προστατευτική. Κάθε άνθρωπος ανεξάρτητα από το αν είναι ημεδαπός, αλλοδαπός ή ανιθαγενής έχει αξίωση απέναντι στο Κράτος για προστασία της ζωής του.

Η Κρατική εξουσία είναι υποχρεωμένη όχι μόνο να σέβεται τη ζωή των πολιτών αλλά ταυτόχρονα να παίρνει τα απαραίτητα μέτρα ώστε να εξασφαλίζει την καλύτερη δυνατή προστασία του δικαιώματος. Να μεριμνά για την αποφυγή της προσβολής του δικαιώματος δημιουργώντας μ' αυτό τον τρόπο, κλίμα βεβαιότητας και ασφάλειας για την ανάπτυξη και καλλιέργεια της προσωπικότητας του ανθρώπου. Έτσι, καθένας γνωρίζει ότι ακόμη και αν θίξει κάποιος το δικαίωμα αυτό θα έχει ποινικές συνέπειες.

Καθίσταται λοιπόν, αδήριτη ανάγκη η εποικοδομητική συνεργασία της νομοθετικής, εκτελεστικής, και δικαστικής εξουσίας, ώστε να πραγματοποιείται η καλύτερη δυνατή προστασία του υπέρτατου αυτού αγαθού αποκλείοντας, έτσι σε μεγάλο βαθμό την προσβολή του.

Απαραίτητο είναι να διευκρινισθεί ότι «η προστατευτική αξίωση του δικαιώματος στη ζωή δεν αναπτύσσει διαπροσωπική ενέργεια». Αυτό

⁴³ Βλ Σ αρ 5 παρ 2 εδ α'

συνεπάγεται ότι δεν μπορούμε να αξιώσουμε προστασία της ζωής μας από οποιονδήποτε ιδιώτη, παρά μόνο απ' το Κράτος. Ο ιδιώτης οφείλει μόνο να σέβεται τη ζωή των συνανθρώπων του. Εξάιρεση αυτού του κανόνα αποτελεί το άρ. 307 Π.Κ, το οποίο επιτάσσει την υποχρέωση κάθε ανθρώπου να σώσει το συνάνθρωπο του από κίνδυνο ζωής, αν μ' αυτό τον τρόπο δε θέτει τον εαυτό του σε κίνδυνο.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν ότι το δικαίωμα στη ζωή αναπτύσσει διαπροσωπική ενέργεια υπό συγκεκριμένες συνθήκες και προϋποθέσεις με την παρέμβαση της ποινικής διάταξης, η οποία καθιερώνει υποχρέωση λύτρωσης άλλου από κίνδυνο ζωής.

Η τρίτη διάσταση του δικαιώματος η οποία, έχει αποτελέσει αντικείμενο προστριβής είναι η διασφαλιστική. Αυτόματα γεννάται το ερώτημα αν ο νομοθέτης προστατεύει τη ζωή, μόνο από επιθετικές ενέργειες των ανθρώπων ή και από την οικονομική ανάγκη. Απ' τη συνδυασμένη ερμηνεία των άρθρων 2 παρ. 1, 5 παρ. 2, 7 παρ. 3, 21 και 25 παρ. 4 προκύπτει η επιταγή του Συντάγματος για παροχή των στοιχειωδών και των απολύτως αναγκαίων για την επιβίωση των ανθρώπων μέσων. Η εθνική και κοινωνική αλληλεγγύη, καθώς και ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας του Συντάγματός μας οδηγούν στην αποδοχή της διασφαλιστικής διάστασης του δικαιώματος στη ζωή. Η ανθρώπινη ζωή λοιπόν δεν επηρεάζεται και προσβάλλεται μόνο από ενέργειες των ιδιωτών και του κράτους αλλά και από ποικίλες αιφνίδιες μεταβολές που λαμβάνουν χώρα στο οικονομικό πεδίο.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι ο συντακτικός νομοθέτης αναγνωρίζει ένα δικαίωμα επιβίωσης, άρα ορθότερο θα ήταν να αποδεχθούμε τη θετική αύρα που διαπνέει το Σύνταγμα ως προς το διασφαλιστικό περιεχόμενο του δικαιώματος στη ζωή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ύστερα από μια αναφορά στο `` δικαίωμα της ζωής `` ,συμπεραίνουμε ότι η ζωή αποτελεί το υπέρτατο αγαθό, πυρήνα για τη θεμελίωση όλων των άλλων. Όλοι, ανεξαιρέτως έχουμε δικαίωμα στη ζωή. Αν και το δικαίωμα αυτό είναι αλληλένδετο με την ανθρώπινη ύπαρξη, πολλές φορές θυσιάστηκε στο βωμό ποικίλων συμφερόντων . Καθίσταται, λοιπόν, αδήριτη ανάγκη όχι μόνο το κράτος αλλά και εμείς, ατομικά, να αποτελούμε ασπίδα του ,συμβάλλοντας μ' αυτό τον τρόπο στον περιορισμό της αποτρόπαιας προσβολής, που υφίσταται ενίοτε.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αναμφισβήτητη η αξία του δικαιώματος στη ζωή και επιτακτική η ανάγκη προστασίας του. Η ζωή προστατεύεται στο ελληνικό Σύνταγμα και στον ελληνικό ποινικό κώδικα καθώς και σε πολλά διεθνή κείμενα. Διχογνωμία έχει δημιουργήσει η έναρξη και η λήξη της ανθρώπινης ζωής. Ανεξαιρέτως όλοι έχουμε δικαίωμα στη ζωή. Ακόμη και το κυοφορούμενο είναι φορέας προστασίας. Η ελληνική νομολογία δεν αποδέχεται την ύπαρξη συνταγματικού ατομικού δικαιώματος στο θάνατο. Η ευθανασία απαγορεύεται. Η άμβλωση αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα σύγκρουσης δικαιωμάτων και επιτρέπεται μόνο υπό προϋποθέσεις [ηθικοί και ιατρικοί λόγοι].

SUMMARY

The right one's to live. Its value is indisputable and inestimable and due to that we are all obliged to protect it. It is protected by the greek institution and by the greek penal law. Furthermore, it's protected in all over the world. Disagreement has been created in connection with the beginning and the end of human's life. We are all protected without no exception. Embryos life should be also protected, although they cannot live independently. Greek case law doesn't admit a "a right to die". Euthanasia is prohibited. Abortion is a case of the "institutional application of the rights" and it can be allowed only under specific conditions. in case of ethical on medical purposes.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Ν.Κ.ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗ, Ποινικόν Δίκαιον, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα 1974
- 2) Ε.ΑΝΔΡΙΑΝΑΚΗ, Η κατάργηση της ποινής του θανάτου, 1950
- 3) Φ.ΒΕΓΛΕΡΗΣ, Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του ανθρώπου, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
- 4) Ε.ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ, Η αναθεώρηση του Συντάγματος: Συνολικό σχέδιο για την Ελλάδα του 21^{ου} αι. Συναινετική αναθεώρηση ΙΙ, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
- 5) Λ.ΓΚΑΝΗΣ, Πολίτης και Σύνταγμα, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
- 6) Α.Γ.ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2005
- 7) Α.Γ.ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Το Σύνταγμα ως βάση της έννομης τάξης, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα –Κομοτηνή 1998
- 8) Α.Γ.ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Τα αμυντικά δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της έννομης τάξεως, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991
- 9) Ι.ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ, Το πρόβλημα της ευθανασίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1999
- 10) Γ.ΚΑΤΡΟΥΓΚΑΛΟΣ, Το δικαίωμα στη ζωή και στο θάνατο, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1993
- 11) Α.ΜΑΝΕΣΗΣ, Συνταγματικά Δικαιώματα α', Ατομικές Ελευθερίες, 1981
- 12) Α.ΜΑΝΙΤΑΚΗΣ, Το υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή

- 13) Ι.ΜΑΝΩΛΕΔΑΚΗΣ, Ένικη θεωρία του ποινικού δικαίου , τόμος Β΄, Αθήνα 1978
- 14) Ε.ΜΠΕΣΙΛΑ-ΜΑΚΡΙΔΗ, Η συνταγματική πρόβλεψη της άμβλωσης, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα –Κομοτηνή 1992.
- 15) ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Συνταγματικά Δικαιώματα-Θεμελιώδη Δικαιώματα, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
- 16) Ε.ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, Η ευθανασία απέναντι στη σύγχρονη βιοηθική, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1993
- 17) Λ.ΣΟΦΟΥΛΑΚΗ, Η προστασία της ανθρώπινης ζωής κατά το Σύνταγμα και τους νόμους, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 1994
- 18) ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ-ΚΑΣΤΑΝΙΔΟΥ, Η άμβλωση ως πρόβλημα ποινικού δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1984
- 19) Μ.ΣΥΜΠΕΘΕΡΟΣ, Η ποινή του θανάτου, Αθήνα 1982
- 20) Δ.ΤΣΑΤΣΟΣ, Συνταγματικά Δικαιώματα, τ.Γ΄ Θεμελιώδη Δικαιώματα, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
- 21) Κ.ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Γ.ΒΕΛΛΗ, Η ευθανασία από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου
- 2) Α.ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ, Το δικαίωμα στο θάνατο
- 3) Α.ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Η διαπροσωπική ενέργεια των συνταγματικών δικαιωμάτων κατά το αναθεωρημένο σύνταγμα, Αρχ Ν 2002,σελ 1επ
- 4) Ι.ΜΑΝΩΛΕΔΑΚΗΣ, Υπάρχει δικαίωμα στο θάνατο; Υπεράσπιση 1994
- 5) Κ.ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ, Ευθανασία και ζητήματα ιατρικής ευθύνης